

JELENTÉS A NY-I MÁTRÁBAN VÉGZETT KÖZETTANI TÉRKÉPEZÉSRŐL

Írta: MEZŐSI JÓZSEF

Az eruptívumok települési viszonyai jól csak a Mátrabérc É-i oldalán figyelhetők meg. Itt az andezittufával és agglomerátummal fedett terület alapja miocén slir, illetve riolittufa, mindkettő kb. 500 m t. sz. f. magasságig húzódik fel.

Riolittufák. A helvétii slir-rétegekre ezen a részen tortónai «középső» riolittufa, esetleg agglomerátumos piroxéndezittufa települ. Az utóbbiba több helyen, így Mátraszentistvántól (Felsőhuta) É-ra a Vöröskönél, továbbá Ágosvár környékén riolittufa települ. Itt tehát időben nem lehet élesen elkülöníteni egymástól a riolittufa és az agglomerátumos piroxéndezittufa lerakódását.

A riolittufa képződése utáni időszakra eső kéregmozgások következtében a tarsi Farkaslyuk és környéke alacsonyabb térszínre süllyedt. A rétegazonosságot bizonyítja, hogy az andezittufában itt is megtaláljuk a közbelepetült riolittufa-padokat.

A riolittufa keletkezésének idején a Mátrabérc és a Kékes-vonulat kb. egyenlő térszínen volt, mert mindkét helyen a riolittufaelőfordulás közel egyenlő t. sz. f. magasságban követhető és csak a K-i Mátrában süllyed alacsonyabb térszínre.

A riolittufa vastagsága az Ágosvár ÉNy-i oldalán közel 100 m-re tehető. Parádtól Ny-felé haladva, a riolittufa itt éri el legnagyobb magasságát.

A riolittufa anyaga az egész területen meglehetősen egyöntetű. Felépítésében a plagioklász földpáton kívül kevés szanidin, kvarc és elég sok biotit vesz részt. Különbség a parádsasvári riolittufával szemben, hogy ez többnyire rétegzetlen, míg Parádsasvár környékén a műút bevágásában előforduló riolittufa vékony leveles elválást mutat és igen könnyen morzsalódik. Horzsakő zárványok e területen alárendelt szerepűek.

Agglomerátumos piroxéndezittufa. Egyes helyeken a slirre, máshol a riolittufára települve találjuk az andezittufát, mely alsó részén rendszerint finomszemű és csak magasabb részén válik agglomerátumossá. Színe rendkívül változó, világosszürkétől a barnás színen át a sötétszürkéig.

A kötőanyag ásványos összetétele meglehetősen egyhangú, változatoságot legfeljebb az ad, hogy a hipersztén és augit mennyisége és egymáshoz való mennyiségi viszonya előfordulások szerint különböző. Az agglomerátum és a durvaszemű, doleritszerű andezit lávafosztlányok rendszerint színes ásványt nem tartalmaznak, legfeljebb a mikrolitok között találunk kevés femikus elegyrészt. Ezek legtöbbször kevesebb közetüveget tartalmaznak,

mint a nagyobb felszíni kiterjedésű lávaáarak. A tufa padjai között előforduló andezit változó mennyiségben, de mindig tartalmaz hipersztént vagy augitot, legtöbb esetben azonban mind a két ásványos elegyrész előfordul. Hipersztén- és augitandezitet a térképezéskor nem lehetett szétkülöníteni.

Hiperszténaugitandezit. Míg a Mátrabérc környékén uralkodó felszíni képződmény az agglomerátumos piroxénandezittufa, addig ettől DK-re, Mátraszentistván körül nagyobb felszíni kiterjedésben hiperszténaugitandezit fordul elő lávaáarak alakjában. Ez a típus jól beleillik MAURITZ mátrai piroxénandezit típusába. A hipersztén és augit aránya egymáshoz igen különböző, néha esetleg egyik elegyrész hiányozhatik is, azonban külön hipersztén- és augitandezitet nem lehetett elkülöníteni.

A térképezett terület a Nagylipót és Gyöngyösoroszi környéki ércesedés szélén fekszik. Egyik ércesedés sem érezheti már itt hatását, még pirit-impregnációt sem találunk. Legfeljebb a PANTÓ által említett meddő hidrotermális közet-elváltozásról lehet szó, éspedig kaolinosodásról és kovásodásról. A kaolinosodás és kovásodás piroxénandezittel és tufával kapcsolatban egyaránt előfordul. A terület D-ibb részein elsősorban a kaolinosodás nagyobb szerepű, míg az É-i részen inkább a kovásodás lép előtérbe.

Az átalakulás mértéke igen különböző lehet, azonban a feltárások hiánya miatt csak kevéssé figyelhető meg. Mint a pásztó-mátraszentimrei út mentén levő feltárásokban megfigyelhető, a kaolinos elváltozás rendszerint kisebb-nagyobb hasadékok mentén következik be és sokszor a hasadéktól igen kis távolságra már teljesen ép, üde hiperszténaugitandezit fordul elő. Ugyanezt a jelenséget észleltem a Nagylipót környékén. Mikroszkóp alatt az ilyen közet földpátja teljesen elváltozott.

A kaolinosan elváltozott kőzetekben a repedések mentén előrehaladó kaolinosodás igen szeszélyesen váltakozik, és ez az oka annak, hogy különösen a Szalajka-örház környékén az ép, üde szürkeshínű andezit annyira rendszerint váltakozik a kaolinosan elbomlott kőzettel. Hogy ez a kaolinosan elbomlott közet eredetileg andezit vagy agglomerátum volt-e, legtöbb esetben igen nehéz megállapítani. Hasonló, kaolinosan elváltozott kőzetek fordulnak elő Galyavár környékén és a Narádvölgyben is.

A kovásodás kisebb szerepű. Két helyen fordulnak elő kovakőzet változatok. Mátraszentimrétől D-re, törmelékben gyakran találunk jáspisféleségeket, sőt néha kisebb üregekben fennőve apró kvarckristályok is találhatóak. Mátraszentlászlótól (Fiskalitáshuta) Ny-i irányban, a gerincen mindenütt megtalálható a kovásodott tufa, jáspis, kalcedon.

Andezittelérek. Andezittelérek a Mátrabérc közvetlen környékén kisebb számban találhatóak, azonban ez nem jelenti azt, hogy számuk itt biztosan kevesebb is, mert a vastag törmelék le is fedheti az andezitteléreket.

Az Ágosvár és Óvár között lévő \odot 581-nél ÉK—DNY-i irányban keskeny telér húzódik kb. 500 m hosszán. A DNY-i része kissé tufás kifejlődésű. Mind az Ágosvár, mind az Óvár felé riolittufa határolja. Az itteni andezit sötétszürke, benne kb. 1 mm-es elváltozásnak indult földpátok vannak. A hipersztének és augitok kis mértékben szintén elváltoztak. Az Óvár K-i oldalán kb. 5 m szélességben, közel ÉNy—DK-i irányban húzódik egy kis andezittelér, mely sűrű szövetű, az ásványos elegyrészek is sokkal kisebbek

az előbbinél. A Patai-kúttól K-re és Ny-ra a gerincen inkább csak törmelékben követhető egy-egy telér nyoma. Kőzete az előbbi ÉK—DNy-i irányú telér anyagával közel egyező.

A Gombástetőtől K-re a ϕ 421,5-nél, közel K—Ny-i irányban sötétszürke, üveges, kagylós törésű, ép hiperszténaugitandezit található; inkább csak törmelékben nyomozható K-i irányban. Tovább K felé a riolittufa határán színesásványmentes andezit fordul elő kis folton.

Szép feltárásban látható egy újabb andezittelér a Mátrabérc ϕ 677-től ÉNy-ra. Kb. 300 m hosszúságban és 8—10 m szélességben élesen emelkedik ki környezetéből. Vízszintes irányban vékonypadosan vagy lemezesen válik szét és ez az elválási irány mindig merőleges a telér oldalára. Sötétszürke színű, eléggé aprószemű hiperszténaugitandezit.

A Nagybátony és Mátrabérc között lévő andezittelérek általában ÉNy—DK, illetve KÉK—NyDNy-i irányúak. A telérek anyaga általánosságban piroxénandezit. Néhány telérandezitet mikroszkóp alatt is megvizsgáltam és úgy látszik, hogy az ÉNy—DK-i irányúak mintha színes ásványt nem, vagy csak igen minimális mennyiségben tartalmaznának. Néhol az is előfordul, hogy a telér mellékkőzettel (homokkővel) való érintkezésnél színes ásványt egyáltalán nem tartalmaz, míg a telér belsejében a hipersztén még gyakori. Ezt tapasztaljuk többek között a szorospataki és a ménkespataki feltárásban. A KÉK—NyDNy irányú telérek legtöbb esetben hipersztént és augitot is tartalmaznak.

IRODALOM

1. MAURITZ B.: A Mátra-hegység eruptív kőzetei. — A M. Tud. Akad. Math. és Term.-tud. Közl. XXX. k. Budapest, 1911.
2. MEZŐSI J.: Kékes és Galyatető környékén végzett földtani felvétel. — Földt. Int. Évi Jel., 1950. Nyomdában.
3. NOSZKY J.: A Mátra ÉNy-i oldalának piroxénandezit telérei. — Földt. Közl. 31. k. Bp., 1911.
4. NOSZKY J.: Adatok a nyugati Mátra geológiájához. — Földt. Int. Évi Jel., 1911.
5. NOSZKY J.: A Mátra-hegység geomorfológiai viszonyai. — A Debreceni Tisza István Tud. Társ. Honism. Biz. Kiadv. III. k., 1929.
6. PANTÓ G.: Bányaföldtani felvétel Gyöngyösoroszin. — Földt. Int. Évi Jel., 1950. Nyomdában.
7. ROZLOZNIK P.: Geológiai tanulmány a Mátra északi oldalán Parád, Reesk és Mátraballa között. — Földt. Int. Évi Jel. 1933—35. II. k.
8. SCHRÉTER Z.: Nagybátony környékének földtani viszonyai. — Földt. Int. Évi Jel., 1933—35. III. k.
9. SCHRÉTER Z.: Nagybátony környéke. — Magyar Tájak Földtani Leírása. II. k. Bpest, 1940.
10. SZENTES FERENC: Jelentés 1934—1935. években a Mátra északi oldalán végzett földtani felvételtől. — Földt. Int. Évi Jel., 1933—35. II. k.

LE LEVÉ PÉTROGRAPHIQUE DE LA PARTIE OCCIDENTALE DE LA MONTAGNE MÁTRA

Par J. MEZŐSI

Les conditions structurelles des éruptifs ne peuvent être bien observées qu'à la partie septentrionale du Mátrabérc. Le soubassement des éruptifs est formé par le Schlier resp. le tuf rhyolithique miocènes.

Au-dessus du Schlier, il gît, par endroits, le tuf rhyolithique dont la matière est assez homogène.

Le tuf à agglomérat d'andésite pyroxénique gît, par endroits, sur le Schlier ou, ailleurs, sur le tuf rhyolithique. Sa partie inférieure est à grains fins, l'agglomérat n'apparaît que dans sa partie supérieure. Parmi les bancs du tuf, s'intercalent l'andésite hypersténique et l'andésite augitique.

Aux environs du Mátrabérc, c'est l'andésite augitique à hypersthène qui est la formation prédominante. Il est impossible de séparer l'andésite à hypersthène de l'andésite augitique.

Bien que le territoire s'étende à la bordure de la minéralisation de Nagylipót-Gyöngyösorosi, on n'y trouve que des altérations stériles: la kaolinisation et la silicification. Dans les roches altérées par la kaolinisation, on peut observer, que cette kaolinisation, avançant le long des fractures, change irrégulièrement.

L'on ne connaît pas la répartition des diques d'andésite, car, pour la plupart, ils sont couverts du détritit épais. En général, la direction des diques est NE—SO.

ДОКЛАД О ЛИТОЛОГИЧЕСКОЙ СЪЕМКЕ, ПРОИЗВЕДЕННОЙ В ЗАПАДНОЙ ЧАСТИ ГОР МАТРА

Й о ж е ф М е з ё ш и

Условия залегания магматических пород только на северной стороне горы Матраберц хорошо наблюдаемы. Подошва магматических пород образуется миоценовым шпиром и риолитовым туфом.

На шпир залегает риолитовый туф, а в некоторых местах аггломератовый пироксено-андезитовый туф. Вещество риолитового туфа на данной территории достаточно однородного.

Аггломератовый пироксено-андезитовый туф в некоторых местах залегает на шпир, а в других местах на риолитовый туф. Он в своей нижней части является тонкозернистым и только в верхней части аггломератовым. Между пластами туфа залегают гиперстеновый и авгитовый андезит.

Преобладающим поверхностным образованием окрестности горы Матраберц является гиперстено-авгитовый андезит. Отделение гиперстенового и авгитового андезита не является возможным.

Хотя данная территория располагается на краю оруднений районов Надьлипота и Дьёндьёшороси, здесь обнаруживаются лишь безрудные изменения, каолинизация и окремнение. Каолинизация, продвигающаяся вдоль трещин каолинически изменившихся пород, изменяется весьма своеобразно.

Андезитовые жилы количественно неизвестны, так как они в большинстве случаев покрыты мощными обломками. Жилы простираются в среднем с северо-востока на юго-запад.